

RAYONLASHTIRISH, SHAHARSOZLIK VA QISHLOQ TURAR-JOYLARINI REJALASHTIRISH

Qodirov Alisherxon Obidjon o'g'li

Annotatsiya: Rayonlashtirish, shaharsozlik va qishloq turar-joylarini rejalashtirish jamiyat taraqqiyotining muhim bo'g'inlaridan biridir. Bu sohalar mamlakat aholisining yashash darajasi, hududlarning barqaror rivojlanishi, iqtisodiy va ekologik muvozanatni ta'minlashda katta ahamiyatga ega. Rayonlashtirish, asosan, hududni ijtimoiy-iqtisodiy, tabiiy va geografik xususiyatlari asosida ma'lum bir qismlarga bo'lib, har bir hududga xos xususiyatlarni hisobga olgan holda mutanosib rivojlanishni ta'minlashga xizmat qiladi. Rayonlashtirish jarayonida aholining zichligi, ishlab chiqarish korxonalari, transport tarmog'i, yer resurslari, suv ta'minoti, kommunikatsiyalar, ta'lim va sog'liqni saqlash infratuzilmalari alohida e'tiborga olinadi. Ushbu tezisda Rayonlashtirish, shaharsozlik va qishloq turar-joylarini rejalashtirish haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: rayonlashtirish, shaharsozlik, qishloq joylarni rejalashtirish, turar-joy arxitekturasini, hududiy rivojlanish, infratuzilma qurilishi, aholi punktlari, yer resurslari, ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish.

Hududiy rayonlashtirish natijasida har bir hudud uchun eng maqbul rivojlanish yo'nalishlari, rejalari belgilanadi, mavjud resurslardan oqilona va samarali foydalanish imkoniyati yuzaga keladi. Rayonlashtirish asosida tarmoqlararo va hududiy muvozanatga erishish, aholi punktlari tarmoqlarini barpo qilish, iqtisodiy imkoniyatlarni kengaytirish, ekologik xavfsizlikni ta'minlash, turmush sharoitlarini yaxshilash bo'yicha aniq chora-tadbirlar ishlab chiqiladi. Shaharsozlik esa zamonaviy jamiyat taraqqiyotining asosiy unsurlaridan biri sifatida, shaharlarning rivojlanish strategiyasi, aholi punktlarining rejalashtirilishi, arxitektura va qurilish loyihalashlarini o'z ichiga oladi. Shaharsozlik urbanizatsiya jarayonlarining samarali va tizimli amalga oshirilishida muhim o'rin tutadi. Bu soha ishlab chiqilar ekan, avvalambor, shaharlarning yer maydoni, aholi soni, transport infratuzilmasi, ijtimoiy obyektlar, ishlab chiqarish hududlari, yashash va dam olish maskanlari bosqichma-bosqich aniqlanadi va joylashtiriladi. Har bir loyiha ishlab chiqilishida ekologik talablar, sanitariya, yong'in xavfsizligi, texnologik taraqqiyot va zamonaviy arxitektura yutuqlari inobatga olinadi. Shaharsozlikda zamonaviy ekologik standartlarga, ijtimoiy me'yorlarga amal qilish, aholi salomatligi va qulay yashash sharoiti uchun zarur infratuzilmalarni yaratish asosiy tamoyil sanaladi. Shaharlarning rejalashtirilgan rivojlanishi tabiiy resurslarga o'rinsiz zarar yetkazilishini oldini olish, transport muammolarini bartaraf etish, atmosfera havosi va suv havzalarini toza saqlash, ekologik muhit va yashil hududlarni kengaytirish imkonini beradi. Shu bilan

birga, zamonaviy shaharsozlik aholini ish bilan ta'minlash, ijtimoiy, madaniy va sog'liqni saqlash xizmatlarini yaxshilash, aholi o'rtasida ijtimoiy barqarorlikni kuchaytirish imkoniyatlarini yaratadi.[1]

Qishloq turar-joylarini rejalashtirish esa, qishloqlarda yashash sifatini oshirish, infratuzilmani yaxshilash, qishloq aholisining hayot darajasini ko'tarish va zamonaviy standartlarga javob beradigan yashash muhitini yaratishga yo'naltirilgan muhim soha hisoblanadi. Qishloq joylarda turar-joylarni rejalashtirishda tabiiy va ijtimoiy omillar inobatga olinadi. Qishloqlarning joylashuvi, yer tuzilishi, suv manbalari, transport va aloqa tarmoqlari, maktab, shifoxona, madaniyat maskanlari, dam olish joylari, bozorlar va boshqa ijtimoiy xizmatlarni yaratish yuzasidan chora-tadbirlar amalga oshiriladi. Qishloqlar uchun yangi uy-joy qurilishi, infratuzilmani rivojlantirish, obodonlashtirish, ekologik muvozanatni saqlash, aholini toza ichimlik suvi hamda transport xizmatlari bilan ta'minlash, energiya manbalarini kengaytirish – bularning barchasi barqaror qishloq taraqqiyotida asosiy tamoyil sifatida namoyon bo'ladi. Qishloq joylarda loyihalash ishlari amalga oshirilganda, har bir hududning tabiiy va iqtisodiy imkoniyatlari, hudud iqlimi, yer maydonlari va ekin maydonlari kengayishi, aholining bandligini ta'minlashga qaratilgan ishlab chiqarish tarmoqlari rivojlanadi. Rayonlashtirish, shaharsozlik va qishloq turar-joylarini rejalashtirish, bir-biri bilan uzviy bog'liq sohalar bo'lib, ularni birgalikda va tizimli tarzda olib borish orqali butun respublika bo'yicha mintaqaviy rivojlanish, aholi yashash sharoitlarini yaxshilash, iqtisodiy va ekologik muvozanatga erishishning asosiy omili hisoblanadi. Ushbu jarayonlar hududlarning tabiiy va iqtisodiy imkoniyatlari, ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish darajasi, mehnat resurslari, aholining madaniy, ma'naviy ehtiyojlariga mos bo'lishi, zamonaviy standartlarga javob berishi talab etiladi.[2]

Barcha boshqarish va rejalashtirish ishlari amalga oshirishda hududlarni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari, yashash muhitini sifatli tashkil etish, aholining to'laqonli hayot kechirishi uchun zarur sharoitlarni yaratish asos qilib olinadi. Ushbu maqsadlarda zamonaviy yondashuvlar, ilg'or texnologiyalar, ekologik xavfsizlikka alohida e'tibor qaratiladi, har bir viloyat, tuman va qishloqning o'ziga xos rivojlanish xususiyatlari chuqur o'rganiladi. Joylarda infratuzilmaning rivojlanishi iqtisodiy va ijtimoiy barqarorlikka, investitsiyalar jalb qilishga va yangi ish o'rinlari yaratilishiga xizmat qiladi. Mamlakatda amalga oshirilayotgan rayonlashtirish, shaharsozlik va qishloq turar-joylarini rejalashtirish islohotlari o'z natijasini bermoqda. Hududlarning kompleks rivojlanishi, zamonaviy infratuzilmalar barpo etilishi, aholi uchun zamonaviy uy-joylar qurilishi natijasida mamlakat iqtisodiyoti yuksalishiga, aholining turmush tarzi va farovonligini oshirishga katta hissa qo'shilmogda. Shahar va qishloq infratuzilmalari zamon talablari darajasida tashkil etilib, aholiga sifatli kommunal xizmatlar, zamonaviy transport, sog'liqni saqlash va ta'lim tizimi yaratilmoqda.[3]

Qishloq joylarda ko'plab uy-joylar, maktablar, kasalxonalar, madaniyat va sport obyektlari bunyod etilmoqda, yo'llar, ko'priklar, ichimlik suvi va kanalizatsiya tarmoqlari qurilmoqda. Bu esa qishloq aholisi uchun munosib yashash va mehnat qilish sharoitini yaratib, ularning farovonligi va jamiyatga integratsiyalashuviga zamin yaratadi. Shaharlar esa zamonaviy arxitektura yutuqlari asosida rivojlanmoqda, yashil hududlar, ekologik tozalikka oid loyihalar amalga oshirilmoqda, zamonaviy transport, ko'ngilochar va savdo markazlari tashkil etilmoqda. Rayonlashtirish, shaharsozlik va qishloq turar-joylarini rejalashtirish nafaqat zamonaviy iqtisodiy va ijtimoiy muammolarni hal etishda, balki mamlakat aholisining farovon hayot kechirishi, yosh avlod uchun zamonaviy yashash muhitini yaratishda ham muhim ahamiyat kasb etadi.[4]

Xulosa: Xulosa sifatida aytish mumkinki, rayonlashtirish, shaharsozlik va qishloq turar-joylarini rejalashtirish mamlakat doirasida hududlarning mutanosib va barqaror rivojlanishini ta'minlashda, aholining turmush darajasi hamda yashash sharoitlarini yaxshilashda asosiy omil bo'lib xizmat qiladi. Ushbu sohalaridagi uzviy bog'liqlik mintaqaviy va ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotning poydevorini yaratadi. Zamonaviy talab va yondashuvlarga muvofiq olib borilayotgan islohotlar esa respublikada har bir fuqaroga ochiq va zamonaviy, barkamol hayot kechirish imkoniyatini yaratib beradi. Rayonalashtirish, shaharsozlik va qishloq turar-joylarini rejalashtirish sohaları bo'yicha amalga oshirilayotgan ishlar yurtimiz taraqqiyoti, aholi farovonligi va istiqboli uchun muhim rol o'ynamoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'rinov, M. Z. (2022). "O'zbekiston Respublikasi qishloq joylarida arxitektura va rejalashtirishga oid muammolar". Texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi. Toshkent.
2. Qutliyev, A. A. (2021). "O'zbekiston Respublikasi hududlarida aholi punktlarini rejalashtirish va qurilish jarayonlari". Texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi. Toshkent.
3. Rasulov, B. S. (2019). "Shaharsozlik asoslari". Tashkent Arxitektura-Qurilish Instituti nashriyoti.
4. Sultonov, S. M. (2018). "Arxitektura va shaharsozlik asoslari". Samarqand: Samarqand davlat arxitektura-qurilish instituti.
5. To'laganov, N. I. (2020). "Qishloq joylarda turar-joylarni rejalashtirish asoslari". Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti.
6. Ubaydullayev, M. T. (2017). "Rayonlashtirish va qishloq joylarni kompleks rivojlantirish". Toshkent: TDYU nashriyoti.
7. Yunusov, Sh. M. (2019). "Buxoro vohasida hovlili turar-joylar: tipologiyasi va rivojlanish tendensiyalari". Texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi. Toshkent.
8. Yo'ldoshev, M. R. (2018). "O'zbekiston qishloqlarida uy-joy qurilishi va rekonstruksiya masalalari". Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Qurilish vazirligi.